

Дзюбак Н.М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)

Сучасні форми передавання інформації, запровадження різноманітних комунікативних тактик, аудіовізуальних засобів зацікавлення слухачів, глядачів, читачів ставлять нові вимоги до мови і мовлення журналістів, зокрема, до їхньої мовної культури.

В українському мовознавстві термін «культура мови» (синонім – мовна культура) багатозначний. По-перше, це розділ науки про мову, який досліджує мовні норми і комунікативні властивості мови з метою її вдосконалення. По-друге, це володіння нормами усної та писемної літературної мови, а також уміння використовувати виражальні засоби мови в різних умовах спілкування відповідно до його цілей і змісту. Предметом культури мови як галузі лінгвістичного знання є сукупність і система комунікативних якостей мови, до яких належать правильність, точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доречність [1, с. 8-9].

Ознака правильності полягає в дотриманні норм сучасної української літературної мови, які мають сприйматися мовцями як «ідеал» чи загальноприйнятий зразок. Правильність вважаємо основною комунікативною якістю мови засобів масової інформації (ЗМІ), бо саме вони мають утверджувати в масовій свідомості суспільства зразки державної літературної мови. В мовленні обов'язковим є дотримання лексичних, граматичних та стилістичних норм. Разом з тим, для усного висловлення актуальними є орфоепічні та акцентуаційні норми, для писемного – орфографічні й пунктуаційні.

Типовими випадками порушення правильності мови в газетному дискурсі є: 1) недотримання законів евфонії української мови (чергування прийменників у/в, сполучників і/й/та: *Затриманих підозрюють у співучасті в організації сумнівних тендерів в ході інвестиційних проектів в інтересах деяких економічних агентів* («День» від 11.04.2017). *Співробітники Центру по боротьбі з корупцією і офіцери Антикорупційної прокуратури проводять обшуки в уряді та інших державних установах Молдавії* («День» від 11.04.2017). *Затриманого у Іспанії росіянина Петра Левашова підозрюють в участі у хакерській атаці під час виборів президента США* («День» від 11.04.2017).; 2) неправильний вибір прийменників: *Учнівський склад школи №2, яка потрапила у район бойових дій, евакуювали до бомбосховища* («День» від 11.04.2017); 3) вживання помилкових закінчень

іменників у різних відмінкових формах: *Проблема полягає у мимовільному завантаженні шкідливого ПЗ на комп'ютер жертви без її відома* («День» від 11.04.2017). *Ця особливість шкідливого елемента програми дозволяє їй обходити всі захисні блоки комп'ютера жертви* («День» від 11.04.2017.); *Німеччини планує витратити 37 млрд на оборону в 2017 році, що становить близько 1,2% від ВВП країни* («День» від 11.04.2017).; 4) невиправдане використання активних дієприкметників: *У Microsoft вже знають про проблему, і на сьогодні запланували автоматизоване внесення знешкоджуючих оновлень у свою програму* («День» від 11.04.2017).; 5) порушення пунктуаційних норм: *Три сотні конструкторів з усієї України привезли на виставку понад 600 моделей – автомобілі, літаки, залізниці, діарами, бронетехніку, космічні шатли, мініатюрні будинки, вулиці, цілі квартали із пластику та паперу і навіть марсохід* («День» від 11.04.2017).

Фахівці з культури мови називають низку умов, які забезпечують точність мовлення: 1) знання предмета мовлення; 2) знання мови, її системи, можливостей, володіння стилістичними ресурсами; 3) уміння узгодити знання предмета зі знанням мовної системи в конкретному акті комунікації [3, с. 35; 5]. У ЗМІ вимоги до точності мовлення зростають за умови відсутності безпосереднього контакту з адресатом мовлення, а також при спілкуванні з великою аудиторією. Порушенням точності мовлення є використання слів, лексичне значення яких не відповідає змістові повідомлення. Наприклад, під світлиною, на якій пожежники гасять пожежу читаємо: *Рятівники виявили потерпілого, який отримав опіки рук під час намагання самостійно погасити пожежу* («День» від 11.04.2017). Мабуть, автор мав на увазі рятувальників. Або ж: *За даними відомства, мережа Kelihos складається з десятків тисяч заражених комп'ютерів і використовується для установки шкідливого програмного забезпечення, розсилки спаму і крадіжки паролів*. Слово «установка» в книжних стилях української мови вживають для називання пристрою, механізму, за допомогою якого виконують певні операції або одержують щось; а слово «розсилка» є калькою з російської мови. У цьому реченні йдеться про відповідні дії, тому краще використати слова установлення, розсилання.

Логічність мови виявляється на логіко-семантичному і синтаксичному рівнях висловлення. Логічним є мовлення, яке забезпечує змістові зв'язки між словами і реченнями в тексті, а також між змістом вислову та відповідною ситуацією. Досить поширеною логічною помилкою в аналізованому виданні є використання активних конструкцій замість пасивних: *Перша світлина, що зустріла біля входу, – чудовий морський краєвид з хемінгуейвськими мотивами «Старий і море» Інни Оскольської* («День» від 11.04.2017). *Знімки Євгена Сосновського розповідають про щасливі і сумні моменти із життя прифронтового Маріуполя (Там само). Ліквідація пожежі ускладнювалась щільністю забудови та відсутністю під'їздів до моря для забору води (Там само).*

Типовими випадками порушення чистоти мовлення вважаємо використання у мові ЗМІ діалектизмів, варваризмів, просторічних слів, жаргонізмів, стилістично зниженої лексики, наприклад: *І схоже на те, що для маріупольських шанувальників фотомистецтва політики не стали навіть акторами другого плану, а застрягли десь у масовці* («День» від 11.04.2017).

До елементів, що засмічують мовлення, відносимо «слова-паразити» *ну, значить, ось, так би мовити, власне кажучи, взагалі, розумієш*, на які потрапляємо в інтерв'ю.

Порушує чистоту мовлення надмірне вживання запозичених слів, кальок, наприклад: *У Молдові затримали 12 високопоставлених осіб у зв'язку із корупцією* («День» від 11.04.2017). *У свою чергу, американські есмінці USS Porter і USS Ross в ніч проти п'ятниці випустили 59 ракет по аеродрому сирійських урядових сил Шайрат у відповідь на хімічну атаку сил Башара Асада цього тижня* (Там само). *За даними агентства, серед відомств, де проходять обшуки, значиться Фонд енергетичної ефективності* (Там само). *За виставкову залу традиційно послужив термінал кропивницького аеропорту (летовище нині не діє)* (Там само).

Багатство мовлення – це використання мовцями великої кількості мовних одиниць (слів, словосполучень, речень). На думку Існує прямий зв'язок між поняттями багатства і різноманітності мовлення, адже чим різноманітніше мовлення, тим воно багатше. Як правило, прийнято говорити про лексичне багатство мовлення, яке виявляється у тому, що мовець здатний уникати повторення слів, користуватися синонімічними ресурсами. На граматичному рівні багатство мовлення створюється використанням варіантів форм і конструкцій, наприклад, *презтдентові-президенту*, В усному мовленні цю ознаку формують інтонаційні та просодичні засоби.

Доречність мовних засобів передбачає добір мовних засобів відповідно до ситуації та мети спілкування. Мова ЗМІ – сфера офіційного спілкування. Офіційний статус осіб, про яких йдеться у газетному дискурсі, передбачає звертання до них на ім'я та по батькові, що поширене у вітчизняному етикеті, на ім'я, прізвище – у закордонному. На нашу думку, дотримання цієї норми комунікативного етикету формує ставлення аудиторії до персонажа повідомлення. Нетиповим вважаємо використання лише прізвища, що можна сприйняти як вияв фамільярного ставлення, зневагу до співрозмовника тощо: *Шульц заявив, що довгострокова мета досягнення оборонного бюджету у 2% від валового внутрішнього продукту означатиме, що Німеччина має збільшити військові витрати щонайменше на 20 мільярдів євро в найближчі роки* («День» від 11.04.2017).

В окремих випадках потрапляємо на синкретичні помилки, коли в одному вислові зосереджені порушення різних мовних норм, наприклад: *Як відомо, нещодавно Міністерство закордонних справ України запустило сайт, на якому подорожуючі з України зможуть отримати інформацію про безпекову ситуацію в світі* (Там само).

А отже, культура мови – це найістотніша ознака засобів масової інформації. Її дотримання демонструє взірці використання державної мови в конкретних комунікативних ситуаціях, формує обличчя видання, свідчить про розвиток відповідного суспільства. Але, як слушно зауважив О. Д. Пономарів: «Вироблені мовознавцями та митцями слова норми з теоретичної царини переходять у практичну площину в найширшому розумінні цих слів. А це спричинює появу чималої кількості помилок і на певний час знижує рівень культури мовлення в загальнонаціональному вимірі» [4, с. 3]. Щоб порушити цей алгоритм, потрібно вживати відповідних засобів на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення // Львів, 1990. – 232 с.
2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / за ред. Н.Д. Бабич // Чернівці, 2005. – 572 с.
3. Мацько Л.І. Кацавець Л.В. Культура української фахової мови: навчальний посібник // Київ, 2007. – 360 с.
4. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник // Тернопіль, 2000. – 248 с.
5. Українська мова: енциклопедія / [редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін.] // Київ, 2004. – 824 с.

Лаврусенко М.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

РОМАН «МИСЛИННЕ ДРЕВО» У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОСТІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

Творчість Вал. Шевчука є знаковою, показовою для сучасної української літератури. У своїх творах автор торкається проблем сьогодення й далекої минувшини, які в сукупності подають панораму життя українського народу впродовж століть. Особливе місце в доробку письменника займає історична тема: Вал. Шевчук є автором романів «На полі смиренному», «Око прірви», триптиху «Три листки за вікном», повістей «Птахи з невидимого острова», «Мор», «Сповідь», «Місячний біль», збірки оповідань «У череві апокаліптичного звіра» та ін. Аналіз творів цього тематичного русла письменника дає підстави твердити, що він виробив власну оригінальну манеру письма, яка відзначається філософствуванням, притчевістю, психологізмом, химерністю, іронізуванням. На думку Т. Бледних, автор є провісником бароковості – стильового напрямку сучасної історичної белетристики, проза письменника заповнили штучно утворену пустку в